

Martin Křístek

Po stopách vinařů-polárníků: Bělorusko

Počátky slovanského osídlení Bílé Rusi se odhadují na počátek našeho letopočtu. O devět století později se stala součástí Kyjevské Rusi a po jejím zániku (1240) přešla do sféry vlivu litevských knížat. Bílo-červená vlajka Velikého knížectví litevského je dnes jedním ze symbolů běloruské opozice.

Bělorusko leží v západní části Východoevropské roviny (nejvyšší bod Džaržynskaja hara 345 m n. m.). Podnebí vykazuje ve srovnání se střední Evropou výraznější kontinentální rysy. Zásadou globálního oteplování se průměrná roční teplota podle údajů běloruského tisku zvýšila o 4 °C. Celodenní průměr kolísá v lednu od -5,1 °C na západě do -7,5 °C na východě, v červenci osciluje na celém území kolem 18 °C. Zima je mrazivá, jaro a léto deštivé. Roční srážkový úhrn činí 440–650 mm. Vlivem Baltského moře a vlhkého atlantského proudění jsou mokřiny a mlhy pro Bělorusko odprávná charakteristická.

První zmínka o vinicích pochází z roku 1005. Oblibu révy vinné ještě v předminulém století dokladují dřevorezby s vinohradnickými motivy zdobící staré vesnické domky. Nečetné vinice přežily počátek 20. století byly opuštěny po Velké říjnové socialistické revoluci. V roce 1939 byla nakrátko zahájena průmyslová produkce stolních hroznů (přímoplodné hybridy i *Vitis vinifera*) na jihu a jihozápadě země. Vinohradnický program byl na konci padesátých let Moskvou ukončen jako nerentabilní. Vytrvalo jen několik vinařských nadšenců a zahrádkářů.

Vitebsk (severovýchod; 55 ° s. š.)

Čtvrté největší běloruské město (340 000 obyvatel) založila kněžna Olga Kyjevská

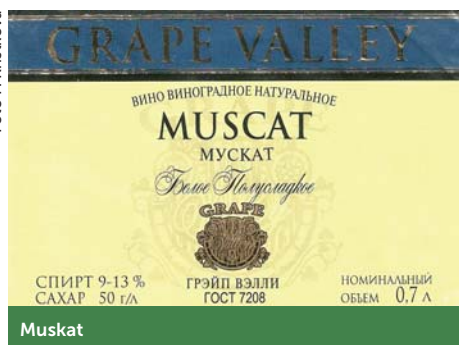
Největší běloruskou vinici (20 ha) vysadil Czeslaw M. Limanovskij

Foto P. Křístková

na stezce spojující Baltské (tj. Bílé) a Černé moře v roce 947. Stalo se tak jedním z nejstarších slovanských sídel. V nedaleké vesničce Kastrjčnicki vysadil roku 1982 sazenice révy vinné Viktor Pavlavič Kucharav. Člen Svazu výtvarných umělců se stal vinařem na radu přítele, ruského vinohradníka Dmitrije Tokareva (oba se narodili v sibiřském Ulan-Ude, kam byli deportováni je-

jich rodiče). V ekologicky vedené zahrádce vinici bez chemických postřiků vyzkoušel postupně asi 150 kultivarů. Osvědčila se novošlechtění s genetickým podílem *Vitis amurensis*: **Muromec** (Severnyj × Pobeda), **Severnyj rannij** (Severnyj × Malingrovo rané) a **Korinka ruskaja** (Zarja severa × Kišmiš černyj). Stolními hroznů (podle odrůdy 2–15 kg/keř) a vínem (fermentace divokými kvasinkami) zásobuje rodinu a přátele. Zkušenosti sdílí s vinohradníky z Litvy a Lotyšska. Thomas A. Plocher a Robert J. Parke, autoři bible vinařů-polárníků *Northern Winework (Growing Grapes and Making Wine in Cold Climates)*, jej přijeli navštívit až z Minnesoty. Pěstování révy vinné na severovýchodě Běloruska nepovažuje Viktor Kucharav za nemožné. Zimy jsou kruté a přízemní mrazíky hrozí i v srpnu, avšak slunečního svitu ve vegetačním období je více než na jihu země. V úspěch vinařských družstev bez státní podpory přes-

Foto P. Křístková

Muskat

Foto P. Křístková

Sovjetskoje šampanskoje

Minsk je ukázkou sovětského funkcionalistického stavebního stylu

to nevěří. Produkce ovocných vín je přece levnější a méně riziková. V Klubu běloruských vinohradníků je majitelem legitimace č. 2 (zesnulý zakladatel klubu Viktor Gavarchin byl č. 1).

Lepel (sever; 54 ° s. š.) a Gomel (jihovýchod; 52 ° s. š.)

Součástí zemědělské farmy Sad u městečka Lepel je pokusná vinice. Úkolem Sadu je selekce plodin vhodných pro klimatické podmínky severu Běloruska. Během 20 let zde otestovali přibližně 700 odrůd ovoce a zeleniny (např. papriku). Mezi perspektivní zařadili interspecifický hybrid **Alfa** (V. labrusca × V. riparia), novošlechtění **Zilga** (Smugljanka × Dvietes Zila/ × Jubilejnaja Novgoroda) a **Supaga** (Madlenka raná × Dvietes Zila) z Lotyšska, **Kosmonavt** (Severnyj rannij × Muskat Vira) a **Minskij rozovj** (Metalličeskij × směs pylů interspecifických hybridů) z Běloruska, **Muromec** (viz výše), **Aljošenkin** (Adji × V. amurensis/ × Saperavi), **Volžskij** (Pervenec Kujbyševa × /Muskát hamburský + V. amurensis/), **Korinka ruskaja** (viz výše) a **Krasa severa** (Zarja severa × Tajfi rozovj) z Ruska.

U Gomelu, druhého největšího města země (480 000 obyvatel), ležícího jen 150 km od ukrajinského Černobylu, byl před dvěma lety vysazen v současnosti druhý největší vinohrad Běloruska (7 ha). Maďarská novošlechtění **Krystal** (Alföld 100 × Villard blanc) a **Bianca** (Villard blanc × Bouvierův hrozen) mají již brzy dávat hrozný k výrobě historicky první místní vinnice. Nedaleko vznikla rovněž česneková plantáž (jako alternativa čínského importu).

Pinsk (jih; 52 ° s. š.)

Říční přístav Pinsk (130 000 obyvatel) obklopují hluboké lesy a močály. Do II. světové války patřil Polsku a 90 % obyvatel tvořili Židé. Nedaleko nádraží stojí chátrající (v plánu je rekonstrukce na muzeum vína) dřevěný do-

mek Ivana Ivanoviče Šavčuka (1887–1965). Pínčany byl nazýván Mičurinem z Polesí (region na pomezí Běloruska a Ukrajiny). Původně pracoval v městském archivu. Poté, co byl pro horšící se zrak propuštěn, vysadil na zahrádce nejen rajčata a okurky jako všichni sousedé, ale i révu vinnou, meruňky, broskve a vlašské ořechy. Sazenice nakoupil na Ukrajině, v Polsku i Rusku. Prvních 18 keřů raných odrůd révy vinné vysadil v roce 1932. Z výsadby o tři roky mladší se dodnes uchoval **Muskát St. Laurent** (novošlechtění Roberta Moreau z roku 1854). Vyzkoušel několik set kultivarů, uspokojivé výsledky přineslo zhruba čtyřicet. Po II. světové válce byl nucen vinici (0,8 ha) přenechat státu. Rada ministrů Běloruské SSR rozhodla o zřízení Pinské výzkumné stanice révy vinné a jižních plodin.

Nástupcem Ivana Šavčuka se o několik desetiletí později stal dr. Romuald Loiko (1944–2004). Významná osobnost *cool-climate* vinohradnictví a šlechtitel se zaměřil na rezistentní odrůdy vhodné pro venkovní výsadby. Okrajově experimentoval se stolními skleníkovými kultivary. Donorem mrazuvzdornosti byla *Vitis amurensis*, obvykle dvoudomá divoká réva z lesů ruského Dálného východu, extrémně mrazuvzdorná (–40 °C), ale již méně odolná k houbovým chorobám a révokazu. Romuald Loiko se stal autorem velmi raných a raných novošlechtění **Kosmonavt** (viz výše), **Minskij rozovj** (viz výše), **Kosmos** (Madlenka raná × Hasanský sladký) a **Krasa severa** (viz výše). Uplatnily se mj. v Estonsku a Dánsku. Jihozápadně od Pinsku vznikla podobně jako v Moldávii, na Krymu a ruském Dálném východě rozsáhlá ampelografická sbírka (přes 200 kultivarů z 24 zemí). Mezinárodní spolupráci komplikovala izolace Běloruska. Zájem zahraničních institucí vzrostl zásluhou knihy *Northern Wineworks* (Plocher T., Parke R.; 2001). Téhož roku publikoval Romuald Loiko v *Deutsches Weinbau Jahrbuch* článek *Der Weinbau in Weissrussland*, v němž popsal zkušenosti s ranými a velmi ranými odrůdami (SAT 1 800–2 100 °C). Ve šlépějích svého učitele se vydala Anna Vladimirovna But-Gusaim. Bohužel v dubnu 2010 byla Pinská vinohradnická stanice zrušena. Vinohradnický program byl přemístěn do Běloruského sadařského institutu Samochvaloviči u Minsku. Zatím jen teoreticky.

Během šedesáti let vypěstovala Pinská vinohradnická stanice 0,5 milionů sazenic. Prioritou byly rané kultivary s vegetačním obdobím do 120 dnů: **Aljošenkin** (viz výše), **Tambovskij bjelyj** (Krasa severa × /Zarja severa × Nairi/), **Korinka ruskaja** (viz výše) a **Agat donskoj** (Zarja severa × Dolores/ × Russkij rannij), moldavský **Muskat jantarnyj** (Rannij kibrajiskij × Muskat vostočnyj), **Novoukrajinskij rannij** (Nimrang × Tajfi rozovj/ × Čabaňská perla) a běloruský **Kosmonavt** (viz výše). Pěstitelům stolních

hroznů byly určeny odrůdy s velkými bobulemi: **Arkadija** (Černaja krasavica × Villard blanc/ × /Alphonse Lavallée × Královna vinnic/), **Vostorg** (Zarja severa × Dolores/ × Russkij rannij), **Ukrainka** (Nimrang × Čabaňská perla), **Zorka** (Damaskaja rosa × /Čabaňská perla + Irsai Oliver/), **Kodranka** (Moldova × Maršalskij) a ukrajinský **Muskat žemčužnyj** (Muskát perlový). Začínajícím vinařům-zahrádkářům byla doporučována rezistentní lotyšská novošlechtění **Zilga** (viz výše) a **Guna** (Madlenka raná × Dvietes Zila), dále **Bianca** (viz výše), **Seneca** (Hedvábné žluté × Ontario), **Jubilejnaja Novgoroda** (Malingrovo rané × Russkij Konkord) a **Fioljetovij avgustovskij**. Mezi zákaznickými byly sovchozy Zubki (Kliecký rajon; jihozápad) a Petroviči (Babrujský rajon; jihovýchod), kolchoz 1 Maja (Slucký rajon; jih) a četné stanice mladých přírodovědců. Žádná ze státních či družstevních vinic již neexistuje. Zanikla i podnožová školka sovchozu Dobraja volja (Pinský rajon; jih).

Impulz k rozvoji vinohradnictví dal Pinský vinařský závod (Pinskino). Založen byl roku 1940 jako Žabčickij vinzavod a dosud se zabývá produkcí ovocných vín (9,7 milionů l/rok), koncentrátů, likérů a cukrovinek. V březnu 2003 padlo rozhodnutí založit podnikový vinohrad (20 ha). Již o tři měsíce později byly na rovinatém pozemku za městem vysazeny první sazenice (pocházely z Pinské vinohradnické stanice). Půda je zde písčité, meziřadí zatravněné, široký spon (2 222 keřů / ha), severojižní řádky. Opěrné sloupky vznikly mj. recyklací betonových sloupů elektrického vedení. Největší podíl ve výsadbách (60 %) má extrémně plodná (15–18t/ha) a mrazuvzdorná (slouží i jako podnožová réva na ruském Dálném východě) černofialová **Alfa** (viz výše). Jejími hlavními nedostatky jsou vysoký obsah ky-

Porto Bianco

selin a pachut liščiny. Mezi bílými kultivary dominuje **Tajožnyj izumrjud** (tzn. Smaragd tajgy), který pochází z Přímořského kraje u hranic Ruska a KLDK. Jedná se o bujně rostoucí, raný hybrid (samoopylení odrůdy Minnesota) rezistentní a mrazuvzdorné *Vitis riparia*. V největší vinici Běloruska nechybí **Krystal** (viz výše) a **Bianca** (viz výše), **Maréchal Foch** (Kuhlmann 188–2 × Ryzlink zlatý), ruské a moldavské kultivary. Běloruská novošlechtění příležitost nedostala. Do budoucna se uvažuje o německém **Solaris** (Merzling × Saperavi severný × Muškát Ottonel/). Agronom závodu Czeslaw Michaljovič Limanovskij, původně technik s polskými kořeny, konvertoval k vinohradnictví při pracovním pobytu v Moldávii. Pro optimální oslunění hroznů preferuje vysoké vedení a čtyřramenný vodorovný kordon. Na každém rameni ponechává maximálně 16–18 listů, aby réva nevyužila veškeré živiny k bujnému růstu. K omezení plevele a retenci tepla pod keří používá dřevěné piliny. Za problém nepovažuje zimu, kdy stačí lehce přikrýt kmínky zeminou, ale deštivé teplé léto. Suma aktivních teplot dosahuje **2 500 °C (občas 2800 °C)**, podle jeho názoru by **1900 °C postačilo**. S výjimkou odrůd Alfa a Bianca je chemická ochrana nevyhnutelná. Hrozí peronospora i oidium. V roce 2007 plodily první keře, objem sklizně činil 10 t (5 kg/keř), o dva roky později již 60 t. Průměrná hmotnost hroznů Alfa, Smaragd Tajgy, Maréchal Foch a Fioljetovij avgustovskij dosáhla 250 g, v případě odrůdy Višnjevyj (Černýj rjedkij × Alicante Bouschet) 300 g. Sběr probíhá na konci září, cukernatost dosahuje 22° NM a objem sklizně kolísá okolo 8 t / ha. V plánu je další výsadba vinic (10 ha). Podnik se 412 zaměstnanci vlastní plantáže černého jeřábu čili aronie (11 ha) a černého rybízu (2 ha). Ostatní suroviny vykupuje. Ročně zpracovává 15 000 t ovoce.

Vína jsou školená v horizontálních velkoobjemových tancích, využívá se dubových chipsů a trojí filtrace deskovými filtry. Každá ze dvou lahvacích linek má kapacitu 6 000 lahví/hod. Místní produkty jsou distribuovány po celé zemi. Zdobí je medaile vinařských konkurzů ze zemí někdejšího Sovětského svazu. Fortifikované ovocné cuvée (40 % borůvky, 40 % aronie, 20 % černý rybíz; alk. 16 obj. %, cukr 160 g/l) **Černaja žemčužina** (Černá perla) je nositelem titulu *Nejlepší produkt Běloruska 2009*. V obchodní síti dominují jablečná vína (kupáže několika odrůd) do 15Kč/0,7 l. Např. **Bjeloje jabločnoje** (alk. 14 obj. %, cukr 160 g/l), **Vječernaja illuzijka** (alk. 16 obj. %, cukr 160 g/l) a **Porto biano** (dubové chipsy; alk. 18 obj. %, cukr 60 g/l). Višňová a černorybízová vína (mj. **Višnjevoje šalunja** a **Lučistoje**) jsou pro vyšší cenu zejména na venkově neprodejná. Hlavní technologička závodu Světlana Ivanovna Naumčik (studovala v Bělorusku, absolvovala stáže na Krymu, v Rumunsku

Foto P. Křístková

Hlavní technologička závodu Světlana Naumčik (vpravo) při degustaci

a Moldávii) připravuje premiéru běloruských révových vín. Větší šanci dává sladkému červenému vínu na bázi hybridu Alfa, zatímco suché bílé Bianca považuje za suboptimální. Podle slov agronoma dosud není přesvědčena, že by místní révová vína byla kdy lepší než ovocná.

Minsk (centrum; 53 ° s. š.)

Minský vinařský závod pouze lahvuje vína importovaná z Moldávie, Gruzie, Francie, Itálie a Španělska (výhledově i Kalifornie). Plagiát **Sovjetskoje Šampanskoje** se odtud dokonce vyváží do New Yorku. V supermarketech hlavního města (1,8 milionů obyvatel) jsou však lepší volbou než např. v Minsku stáčený **Muskat** vína ukrajinského vinařství Massandra (20Kč/0,7l). Na venkově je stále velmi populární nízkoalkoholický kvas **chljebnyj**.

Běloruskou vládu znepokojuje nárůst konzumace levných ovocných vín, což nebrání plánům na zvýšení jejich výroby. Podíl révového vína na celkové spotřebě alkoholu činí pouhá 3 % (ovocná vína 35 %, vodka 42 %). Dovozy vín je znevýhodněn za účelem ochrany místních producentů. Kupní síla je navíc nízká. Víno se přitom dobře snoubí s tradiční běloruskou kuchyní. Např. **Draniki** (bramborové placky) doplňuje suché bílé víno a **kol-duny** (bramborové taštičky s mletým masem) suché červené.

PŘEHLED BĚLORUSKÝCH NOVOŠLECHTĚNÍ

Minskij rozovj – *Metalličeskij* × *směs pylů interspecifických hybridů*

Raná, mrazuvzdorná (–26 °C), stolní i moštová odrůda. Bujně rostoucí, odolná k peronospoře a plísní šedé (doporučovány 1–2 postřiky). Plodnost 3,3 kg/keř. Hrozen středně velký, cylindrický, váha 160 g. Bobule kulatá nebo mírně oválná, středně velká (2,2 g). Slupka temně růžová, tenká. Dužnina s příchutí po liščině. Zapsána do Státního registru odrůd stromů a keřů Běloruska v roce 2005.

Pozn. *Metalličeskij* je ruské novošlechtění (Mičurin 1920) vzniklé křížením interspecifického hybridu Telegraf (*Vitis labrusca* × *Vitis aestivalis*) s *Vitis amurensis*.

Krasa severa – *Zarja severa* × *Tajfi rozovj*
Velmi raná, mrazuvzdorná (–29 °C), stolní odrůda. Středně odolná k plísní šedé, citlivá

k peronospoře a oidiu. Plodnost 4,1 kg / keř. Hrozen střední až velký, konický nebo křídlatý, váha 250 g. Bobule kulatá nebo mírně oválná, velká (4–5 g). Slupka narůžovělá, silná. Dužnina příjemné chuti s mírnou trpkostí či travnatými tóny. Zapsána do Státního registru odrůd stromů a keřů Běloruska v roce 1999.

Pozn. *Zarja severa* je ruské novošlechtění (Potapenko 1936) vzniklé křížením Sejanjeca Malingra (Mičurin 1910) a Sejanjeca N. 5 (*Vitis amurensis*). *Tajfi rozovj* je stolní středoasijská odrůda, běžně se vyskytující v Uzbekistánu, Tádžikistánu, Turkmenistánu, jižní části Kazachstánu a Kyrgyzstánu.

Kosmos – *Madlenka raná* × *Hasanský sladký*
Mrazuvzdorná (–24 °C) stolní i moštová odrůda. Bujně rostoucí, odolná k peronospoře a plísní šedé (doporučovány 1–2 postřiky). Plodnost 2,1 kg/keř. Hrozen malý až střední, křídlatý, váha 120 g. Bobule kulatá, malá až střední (1,2 g). Slupka černá, silná. Dužnina mírně natrpkle sladkokyselá chuti, šťáva barevná. Zapsána do Státního registru odrůd stromů a keřů Běloruska roku 1999.

Pozn. *Madlenka raná* (Moreau 1857) vznikla křížením Blanc d'Ambre a Madlenky královské (podle aktualizace *Vitis International Vitis Catalogue 9/2011*). Novošlechtění *Hasanský sladký* neboli Baltika (1960) vzniklo křížením Dalnevostočnyj Tichonova (*Vitis amurensis* × *Vitis vinifera*) s *Vitis amurensis*. Vhodné pro extrémní *cool-climate* vinohradnictví (Norsko; 60 ° s. š.).

Kosmonavt – *Severnyj rannij* × *Muskat Vira*
Velmi raná, mrazuvzdorná (–24 °C) stolní odrůda. Bujně rostoucí, citlivá k houbovým chorobám (doporučovány 3–4 postřiky). Plodnost 2,4 kg/keř. Hrozen střední až velký, křídlatý, váha 220 g. Bobule kulatá nebo mírně oválná, středně velká (2,1 až 2,9 g). Slupka temně fialová, silná. Dužnina šťavnatá, příjemné chuti. Zapsána do Státního registru odrůd stromů a keřů Běloruska v roce 1999.

Pozn. *Severnyj rannij* je ruské novošlechtění vzniklé křížením kultivaru Severnyj (Sejanjec Malingra × divoká *Vitis amurensis*) a Malingrova raného. *Muskat Vira* je uzbekké novošlechtění vzniklé křížením Muškátu bílého a Muškátu hamburského (Muškát alexandrijský × Trolínské).

Populárním nápojem je kvas chljebnyj

Foto P. Křístková